

ROBERT ZAPART

POTENCJAŁ
WSPÓŁCZESNEGO ODDZIAŁYWANIA EMIGRACYJNEGO
BRYGADOWEGO KOŁA MŁODYCH „POGOŃ”

W środowiskach przymusowego wychodźstwa dominował pogląd o stosunkowo szybkim zakończeniu współpracy pomiędzy zwycięskimi po zakończeniu II wojny światowej sojusznikami z powodu występowania pomiędzy nimi zbyt poważnych różnic ideologicznych. Obserwacji przez nie zaostrzającej się rywalizacji Wschodu i Zachodu towarzyszyła nadzieja na możliwą w przyszłości zmianę systemową w Europie Środkowo-Wschodniej oraz, zwiastujące nowe rozwiązania polityczne, projekty integracji państw położonych za „żelazną kurtyną”. Idea konsolidacji potencjałów podobnie doświadczonych historycznie, podzielających poczucie zewnętrznego zagrożenia, a także chroniących zbliżone fundamentalne wartości państw, miała stanowić część większego procesu zapewnienia Staremu Kontynentowi gwarancji bezpieczeństwa i stabilnego rozwoju¹. W większości z lansowanych przez nich projektów dużą wagę przywiązywano do utworzenia na emigracji kadr dla reformowanych w przyszłości narodowych sił zbrojnych². Ich częścią, poza

Dr ROBERT ZAPART – Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Nauk o Polityce, Zakład Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Narodowego; e-mail: rzapart@ur.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3590-1189>.

¹ L. PAWLIKOWICZ, R. ZAPART, *Znaczenie Europy Środkowo-Wschodniej w zimnowojennych koncepcjach polskiego wychodźstwa na tle potencjału wielkich mocarstw*, „Studia Polonijne” 41(2020), s. 304-310.

² C. SKUZA, *Bezpieczeństwo zewnętrzne państwa w programach i działaniach polskich polityków (1939-1945)*, Szczecin: PPH Zapol 2012, s. 142-143; A. HARASIMOWICZ, *Bezpieczeństwo Polski 1918-2004. Granice, system międzynarodowy, siła własna*, Warszawa: Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego 2013, s. 217-219; R. ZAPART, *Joint Military Forces of East-Central Europe in the Light of Selected Political Concepts of the Polish Émigré Milieu*, „Studia Polonijne” 42(2021), s. 300; szerzej w: Z. WOŹNICZKA, *Trzecia wojna światowa w oczekiwaniach emigracji i podziemia w kraju w latach 1944-1953*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 1999; A. ZAĆMIŃSKI, *Emigracja polska w Wielkiej Brytanii wobec możliwości wybuchu*

czysto wojskowymi aspektami, było również wychowywanie dorastających z dala od ojczyzny młodych emigrantów i ukształtowanie w nich poczucia obowiązku wobec niej.

Poniższe rozważania naukowe będą ogniskować się wokół możliwości wykorzystania tych doświadczeń w obecnym systemie bezpieczeństwa narodowego. Badania będą obejmować idee oraz podstawy funkcjonowania, utworzonego w 1949 r. w Wielkiej Brytanii Brygadowego Koła Młodych „Pogoń”, jak również możliwości recepcji wdrożonych w nim wzorców kształcenia we współcześnie działających w Polsce organizacjach proobronnych w obliczu obserwowanych wyzwań i zagrożeń dla jej podmiotowości. Będzie im towarzyszyć pytanie o użyteczność emigracyjnego projektu dla kształtowania współczesnych zachowań naszych młodych rodaków. Autor będzie się starał udowodnić, że szersze sięgnięcie do nieobciążonych komunistycznym balastem doświadczeń z przeszłości może pozwolić obecnie funkcjonującym w systemie narodowego bezpieczeństwa głównie pozarządowym podmiotom, uniknąć wcześniej popełnianych błędów, jak również wykorzystać sprawdzone metody kształcenia wojskowego i wychowania obywatelskiego. Dodatkowo będzie to dla nich szansa na uzupełnienia, przerwanej z wymienionego wcześniej powodu, ważnej dla ich obecnej misji, a wywodzącej się z początków ubiegłego wieku, ciągłości organizacyjnej. Wiodącymi dla interdyscyplinarnych rozważań naukowych będą metody badawcze związane z naukami społecznymi, co nie oznacza, z uwagi na sięgnięcie do dziedzictwa polskiej emigracji, pominięcia tych wykorzystywanych w naukach humanistycznych. Literatura przedmiotu będzie obejmować materiały archiwalne oraz towarzyszące poruszanej problematyce komentarze i oceny opublikowane w Polsce oraz poza jej granicami. Część z tych pierwszych należy do spuścizny po przywoływanej organizacji i znajduje się w rękach autora, który od lat wykorzystuje je w prowadzonych badaniach naukowych.

INTERDYSCYPLINARNOŚĆ BADAŃ NAD BEZPIECZEŃSTWEM PAŃSTWA

Wywodzące się od łacińskiego starożytnego *sine cura* pojęcie bezpieczeństwa jest najczęściej definiowane jako wolność od zagrożeń związanych

III wojny światowej 1945-1954, Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego 2003.

z przetrwaniem jednostki lub państwa³. Z perspektywy nauk o bezpieczeństwie, to ukierunkowane działanie na stworzenie warunków zapewniających niezakłóconą realizację własnych interesów danego podmiotu w konkretnych warunkach otoczenia poprzez wykorzystanie szans, podejmowanie wyzwań, redukcja ryzyka oraz przeciwdziałanie wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla jego interesów. Z perspektywy państwa towarzyszą temu: biologiczne możliwości przeżycia obywateli, integralność terytorialna, niezależność polityczna, swoboda międzynarodowego działania, ochrona własności itp. Jest to zatem szerszy proces budowania stanu bezpieczeństwa wspólnoty, mający na celu uzyskanie odpowiedniego poziomu jej zorganizowania się, przy użyciu dostępnych sił i środków, przed wszelkimi zagrożeniami militarnymi i pozamilitarnymi oraz wewnętrznymi i zewnętrznymi. W czasie ulega on wielu korektom związanym z różnymi wpływającymi na niego czynnikami, by wymienić: postęp techniczny, rosnącą współzależność międzynarodową, czy też prowadzący czasami do prywatyzacji sfery bezpieczeństwa wzrost znaczenia podmiotów pozarządowych. Dodatkowo należy uwzględnić w odniesieniu do poszczególnych państw skorelowane z powyższymi aspekty: demograficzne, geograficzne, ekonomiczne, historyczne, ustrojowe oraz społeczne⁴.

Uwzględniając powyższe uwarunkowania należy przyjąć, że analiza funkcjonowania narodowego systemu bezpieczeństwa państwa będzie całościowym procesem związanym z identyfikacją i oceną funkcjonowania poszczególnych polityk sektorowych pod kątem występujących zagrożeń i metodologii ich eliminacji, sprowadzającym się do uzyskania kompleksowej oceny spójnego obrazu rzeczywistości z punktu widzenia zaspokojenia egzystencjalnych potrzeb wspólnoty⁵. Przedmiotem badań będą zatem wszystkie jego materialne i niematerialne składowe, w tym ludzie, instytucje i idee. Wymaga to zatem sięgnięcia do różnych związanych z nimi dziedzin naukowych, by wspomnieć o naukach społecznych czy humanistycznych. Proces poznawczy nie może w tym kontekście pozostawać zakładnikiem metodologii wyłącznie jednej z nich, jeżeli zamierzamy skutecznie eliminować zagro-

³ J. CZAJA, *Kulturowy wymiar bezpieczeństwa. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, Kraków: AFM 2013, s. 35.

⁴ K.A. WOJTASZCZYK, *Bezpieczeństwo państwa – konceptualizacja pojęć*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa – wybrane problemy*, red. K.A. Wojtaszczyk, A. Materska-Sosnowska, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR 2009, s. 13.

⁵ P. SIENKIEWICZ, *Metodologia badań nad bezpieczeństwem*, [w:] *Metody badań nad bezpieczeństwem i obronnością*, red. P. Sienkiewicz, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej 2010, s. 29-34; B. KUC, Z. ŚCIBIOREK, *Zarys metodologii nauk o bezpieczeństwie*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2018, s. 107-126.

żenia dla bezpieczeństwa państwa i efektywnie zarządzać powiązаныmi z nim politykami sektorowymi. Współcześnie wśród tych ostatnich istotne są te próbujące poszerzyć zakres partycypacji obywatelskiej w sprawach publicznych, w tym zwiększyć stosunkowo niskie zaangażowanie młodego pokolenia w system narodowego bezpieczeństwa⁶. Wśród metod ograniczenia tego negatywnego zjawiska obserwuje się mniej lub bardziej udane próby zaangażowania w proces edukacji wojskowej i wychowania obywatelskiego różnych podmiotów pozarządowych. Część z nich próbuje sięgać do doświadczeń w tym zakresie poprzednich pokoleń, niestety bardzo nieliczne uwzględniają powojenny dorobek wojskowy polskiej emigracji. Prawdopodobnie jest to pokłosie stosunkowo niewielkiej wiedzy w tym zakresie, która wymaga stosownego uzupełnienia.

PRZYSZŁOŚĆ POLSKI ZAKŁADNIKIEM GEOPOLITYCZNYCH ROZWIĄZAŃ

Fiasko promowanego podczas wojny przez gen. Władysława Sikorskiego planu integracji środkowoeuropejskiej zmusiło władze RP na uchodźstwie do intensywniejszego włączenia się w tworzony przez Stany Zjednoczone i Wielką Brytanię system zbiorowego bezpieczeństwa, który miał w założeniach wyeliminować błędy związane z wcześniejszym funkcjonowaniem Ligi Narodów. Powątpiewano jednakże w możliwość skutecznej egzekucji prawa międzynarodowego przez powołaną w 1945 r. Organizację Narodów Zjednoczonych wobec państw winnych wcześniejszych agresji, a jednocześnie wskazywano na wady konstrukcji nowego systemu globalnego bezpieczeństwa i przestrzegano przed negatywnymi następstwami realizowanej przez Związek Radziecki polityki. Złożenie przez elity emigracyjne stosownego memorandum w tym względzie było praktycznie ostatnią tak nośną publiczną próbą zabrania głosu na temat niekorzystnych dla całej Europy Środkowo-Wschodniej postanowień jałtańskich⁷.

Dynamicznie postępująca w drugiej połowie lat 40. XX wieku polaryzacja społeczności międzynarodowej wokół dwóch dominujących w świecie mocarstw, Stanów Zjednoczonych oraz Związku Radzieckiego, ukształtowała

⁶ R. ZAPART, *Młode pokolenia wobec bezpieczeństwa państwa – geneza oraz uwarunkowania uczestnictwa z perspektywy polskich doświadczeń*, [w:] *Partycypacja polityczna*, red. D. Maj, M. Marczevska-Rytko, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2020, s. 361-372.

⁷ A.M. BRZEZIŃSKI, *Kwestia powojennej organizacji bezpieczeństwa w polityce zagranicznej rządu RP na uchodźstwie 1939-1945*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 1999, s. 120-128.

oparty o nie, stosunkowo łatwo sterowalny z uwagi na istnienie dwóch unitarnych centrów decyzyjnych dysponujących potęgą militarną i gospodarczą, bipolarny system bezpieczeństwa⁸. Był on w części następstwem klęski koncepcji politycznych amerykańskiego prezydenta Franklina D. Roosevelta, widzącego możliwość ułożenia z Józefem Stalinem wzajemnych relacji w zakresie utrzymania światowego pokoju. Pochodzące ze środkowowschodniej części Europy przymusowe wychodźstwo, obserwując postępującą zmianę stanowiska Zachodu w zakresie przyjętych wcześniej geopolitycznych rozwiązań, uaktywniło się w działaniach na rzecz włączenia w przyszłości do cywilizacji zachodniej społeczeństw zza „żelaznej kurtyny”. Ich częścią było opracowanie planów związanych z ponoszeniem przez nie wysiłku wojkowego w zakresie niezbędnym do osiągnięcia tegoż celu. Największą aktywność w tym zakresie przejawiały, próbujące ponownie podmiotowo zaistnieć w stosunkach międzynarodowych, władze RP na uchodźstwie, lansując przy tym własne i wypracowane z innymi przedstawicielstwami ujarzmionych narodów koncepcje regionalnej integracji⁹. Towarzyszyły im bardziej lub mniej złożone projekty związane z odtwarzaniem na Zachodzie narodowych sił zbrojnych, w tym także potencjalnych komponentów czasowo znajdujących się pod wspólnym dowództwem sojusznicznych armii. Z uwagi na

⁸ W. PARUCH, K. TREMBICKA, *Typologia systemów bezpieczeństwa w XIX i XX wieku*, Lublin: Wydawnictwo UMCS 1996, s. 64, 80-81.

⁹ R. ZAPART, *Konstytucja Federacji Środkowo-Europejskiej jako wyraz integracyjnego idealizmu w budowie systemu regionalnego bezpieczeństwa w myśli politycznej polskiego wychodźstwa w XX wieku*, „Studia Polonijne” 39(2018), s. 271-291; K. MOCHLIŃSKI, *Polskie inicjatywy Federacji Europy*, [w:] *Akcja niepodległościowa na terenie międzynarodowym 1945-1990*, red. T. Piesakowski, Londyn: Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie 1999, s. 143-165; szerzej w: P. WANDYDZ, L. FRENDEL, *Zjednoczona Europa. Teoria i praktyka*, Londyn: Polonia Book Fund 1965; K. GRYGAJTIS, *Polskie idee federacyjne i ich realizacja w XIX i XX wieku*, Częstochowa: Wydawnictwo WSP 2001; F. GROSS, *Federacje i konfederacje europejskie. Rodowód i wizje*, Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN 1994; T. KISIELEWSKI, *Federacja środkowoeuropejska. Pertraktacje polsko-czechosłowackie 1939-1943*, Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza 1991; S. WOLAŃSKI, *Europa Środkowo-Wschodnia w myśli politycznej emigracji polskiej 1945-1975*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 1996; A. FRISZKE, *Życie polityczne emigracji*, Warszawa: Biblioteka „Więzi” 1999; P. MACHCEWICZ, *Emigracja w polityce międzynarodowej*, Warszawa: Biblioteka „Więzi” 1999; J. ŁAPTOS, *Europa marzycieli. Wizje i projekty integracyjne środkowoeuropejskiej emigracji politycznej 1940-1956*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie 2012; *O nowy kształt Europy. XX-wieczne koncepcje federalistyczne w Europie Środkowo-Wschodniej i ich implikacje dla dyskusji o przyszłości Europy*, red. J. Kłoczowski, S. Łukasiewicz, Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej 2003; A. BORZYM, J. SADOWSKI, *Polscy Ojcowie Europy*, Warszawa: Wydawnictwo TRIO 2007; A. BARABASZ, *Polacy i Polska wobec idei integracji europejskiej w latach 1915-1957*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2008.

brak zwiększonego ówczesnie zainteresowania Stanów Zjednoczonych oraz Wielkiej Brytanii podjęciem oficjalnej w tym zakresie współpracy, podejmowane przez wychodźstwo wysiłki nie przyniosły oczekiwanych przez nie rezultatów. W opinii jednego z badaczy tematu: „gremia kierownicze emigracji, jak i podziemia w kraju, były pod ciśnieniem trudnych warunków politycznych, w jakich się znajdowały, gdzie z pełnym uzasadnieniem dominował syndrom zdradzonej ofiary.[...] W tej sytuacji nietrudno było o błędy, również w kwestiach ocen dotyczących bezpieczeństwa państwa i jego wyzwolenia spod komunistycznej zależności, tym bardziej, że niekiedy chłodną ocenę powojennej rzeczywistości i realnych możliwości zakłócało emocjonalne pragnienie powrotu do wolnej ojczyzny, nawet za cenę nowej wojny”¹⁰.

Mocarstwa zachodnie, akceptując początkowo sowiecką dominację w Europie Środkowo-Wschodniej, na początku lat 50. ubiegłego wieku ponownie zaczęły dostrzegać znaczenie tej części Starego Kontynentu dla globalnego bezpieczeństwa. Potwierdziły zmianę strategii wobec agresywnych zachowań Moskwy działania amerykańskiego prezydenta Harrego S. Trumana, który w okresie nasilenia się ryzyka wybuchu światowego konfliktu stwierdził, że „totalitarne reżimy, narzucone siłą wolnym społeczeństwom w drodze bezpośredniej lub pośredniej agresji, podkopują podstawy międzynarodowego pokoju, a tym samym bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych”, a rolę tych ostatnich powinno być „wspieranie wolnych społeczeństw w ich oporze przed ujarzmieniem przez uzbrojoną mniejszość lub w wyniku zewnętrznej presji”¹¹. Nie odnotowywano jednakże w tym ostatnim aspekcie spektakularnych osiągnięć, mimo że „polityka powstrzymywania”, aczkolwiek nieco zmodyfikowana, pozostawała celem kolejnego prezydenta, Dwighta Eisenhowera. Wszelkie plany wyłączenia z sowieckich wpływów jakiegokolwiek ze środkowoeuropejskich państw kończyły się amerykańską konkluzją o braku środków do osiągnięcia tegoż celu¹².

W newralgicznych dla oceny polityki Stanów Zjednoczonych wobec Polski trzech dokumentach, *Department of State Policy Statements* z lat 1949-1951, podano, że ich finalnym celem było utworzenie niepodległego państwa, które nie mogło jednak nastąpić w drodze wywołanej przez Zachód i ocenianej jako tragicznej w skutkach rebelii. Wskazywano przy tym na

¹⁰ C. SKUZA, *Bezpieczeństwo*, s. 152.

¹¹ K. MICHAŁEK, *Mocarstwo. Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1945-1992*, Warszawa: Książka i Wiedza 1995, s. 13-50; A. MANIA, *The National Security Council i amerykańska polityka wobec Europy Wschodniej w latach 1945-1960*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1994, s. 72-77.

¹² Tamże, s. 118.

malejące, z uwagi na postępujące wewnętrzne rozbitcie, znaczenie emigracji, a także rosnącą pozycję w opanowanym przez komunistów kraju Kościoła katolickiego. Z tego też powodu wzmocniono za pośrednictwem utworzonych i nadających w języku narodowym stacji radiowych możliwości zewnętrznego propagandowego oddziaływania na zniewolone społeczeństwo¹³. Rozwiązania z potencjalnym użyciem emigracyjnego zaplecza politycznego oraz wojskowego zeszyły na nieco dalszy plan, aczkolwiek nie zostały do końca zarzucone.

EMIGRACYJNE KOŁA WOJSKOWE JAKO POTENCJALNE ZAPLECZE REFORMOWANEGO WOJSKA POLSKIEGO

Dynamika wydarzeń międzynarodowych w początkach lat 50. XX wieku pozwalała przedstawicielom ujarzmionych narodów Europy Środkowo-Wschodniej mieć nadzieję na zmianę w systemie ówczesnych stosunków międzynarodowych, a płynące zwłaszcza ze Stanów Zjednoczonych sygnały świadczyły o ponownym zainteresowaniu się Zachodu potencjałem przymusowego wychodźstwa. W tym kontekście powstała w 1952 r. w Waszyngtonie idea utworzenia, z grona uciekinierów i pozostających na emigracji obywateli państw zza „żelaznej kurtyny”, oddziałów wspomagających wojska Sojuszu Północnoatlantyckiego. Od lipca 1952 do czerwca 1955 r. zakładano wyszkolenie 60 tys. żołnierzy, w tym także w ramach bardziej specjalistycznego programu przeznaczanego dla wojsk specjalnych. Nie ukrywano jednakże, jeszcze na etapie planowania, obaw o sowiecką reakcję na jej przyszłą realizację.

Projekt zawieszono po śmierci Stalina i krytyce jego władzy przez Nikitę Chruszczowa, licząc na modyfikację polityki Moskwy wobec jej państw satelickich i Zachodu. Na polecenie prezydenta Eisenhowera wrócono do niego krótko później w ramach planu *Volunteer Freedom Corps*, w którym zakładano utworzenie narodowych ochotniczych batalionów (z własnymi insygniami, naramiennikami, flagą i ceremoniałem) w składzie armii amerykańskiej. Ostatecznie zaniechano dalszych prac w 1956 r. Pozytywnie o podobnych formach działania wyrażała się Wielka Brytania, natomiast niechętnie do nich była usposobiona Francja, aczkolwiek szkoliła kilka lat później polskich oficerów i żołnierzy w ramach ewentualnej przyszłej współpracy wojskowej¹⁴.

¹³ K. MICHAŁEK, *Mocarstwo*, s. 144.

¹⁴ A. MANIA, *The National Security Council*, s. 121-124.

W tamtym okresie, pomimo wielu formalno-organizacyjnych problemów, powstawały na emigracji, grupujące uczestniczących w ostatniej wojnie oficerów i żołnierzy, koła wojskowe. Ich głównym zadaniem było pozostawanie w dyspozycji władz RP na uchodźstwie i podtrzymywanie gotowości w zakresie powrotu do służby liniowej ich członków w określonych sytuacjach warunkach politycznych. Wspierało tę organizacyjną szkoleniowo-wychowawczą pracę, wywodzące się jeszcze z tradycji drużyn strzeleckich, przesłanie gen. Kazimierza Sosnkowskiego – „uczymy się dla ewentualnej wojny”. Elity polskiego wychodźstwa słusznie ówczesnie przy tym oceniały, że nie jest możliwe profesjonalne przygotowanie składające się ze wszystkich rodzajów broni narodowej armii. Było to spowodowane zewnętrznymi uwarunkowaniami politycznymi oraz brakiem dostępu do zasobów technicznych wymaganych w szczególności dla lotnictwa i marynarki wojennej. W następstwie kładziono zatem nacisk na wyszkolenie dowódców średniego i wyższego szczebla dla wojsk spadochronowych, specjalnych i zmechanizowanych. Ograniczoną edukację wojskową uzupełniały różne formy wewnętrznej integracji, mające na celu budowanie koleżeńskich relacji, podtrzymywanie gotowości do walki o wolność Polski¹⁵. Z chwilą zaistnienia możliwości powrotu do kraju z kół wojskowych miały wywodzić się kadry przygotowane do przejścia większości stanowisk dowódczych w ówczesnych polskich siłach zbrojnych (od 1947 r. Odrodzone Wojsko Polskie, a od 1952 r. Ludowe Wojsko Polskie)¹⁶. Do rezerwy przeniesieni zostaliby oficerowie z tzw. grupy Berlinga, którzy dobrowolnie wstąpili do oddziałów tworzonych w ZSRR oraz tacy, którzy swoją formą aktywności sprzeniewierzyli się zasadom przedwojennej przysięgi wojskowej. Pozostali, podzieleni na kilka kategorii, byłiby powołani do służby automatycznie lub po stosownej weryfikacji, w zależności od posiadanych specjalności, potrzeb i postawy ideowej. Najmniejsze restrykcje, wobec braku specjalistów do obsługi posowieckiego sprzętu, dotknęłyby oficerów w przejmowanym lotnictwie oraz marynarce wojennej¹⁷.

¹⁵ R. ZAPART, *Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”*, „Biuletyn IPN” 2008, nr 5-6, s. 119.

¹⁶ W okresie komunizmu były one określane w literaturze przedmiotu jako Ludowe Wojsko Polskie, choć dopiero od 1952 r. do 1989 r. formalnie obowiązywała nazwa Siły Zbrojne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

¹⁷ R. ZAPART, *Polityczno-militarne znaczenie oddziałowych kół wojskowych*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy, bezpieczeństwo Polski*, t. 5: *Metamorfozy bezpieczeństwa. Terażniejszość i przeszłość*, red. E. Maj, W. Sokół. A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejcki, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2017, s. 401-402.

W 1949 r. w ewidencji powołanego na pierwszym zjeździe delegatów kół wojskowych Sekretariatu, nieoficjalnie podległego działającemu po likwidacji PSZ w warunkach niejawnych, Związku Sztabu Głównego, figurowało 114 podmiotów skupiających około 16 tys. członków. Zdecydowana większość z nich, około 60%, została utworzona w Wielkiej Brytanii. Według rodzajów broni i służb wykazywano: 31 kół piechoty, 22 kawalerii, 19 artylerii, 6 pancernych, 5 łączności, 7 służb oraz 20 specjalnych i różnych. W kołach specjalnych znaleźli się: generałowie i pułkownicy dowodzący wcześniej większymi jednostkami wojskowymi, kobiety-żołnierze PSZ, oficerowie audytorzy, chórzyści Wojska Polskiego, wyodrębnione dowództwa 1. i 2. Korpusu. Istniały także 4 związki dywizyjne skupiające 40 kół. Ogólna liczba członków w każdym z nich wahała się od 30 do 800 osób. Kilka lat później, w 1953 r. odnotowano ponad 140 kół wojskowych skupiających blisko 17 tys. członków, co stanowiło ponad 10% szacowanego na około 180 tys. żołnierzy i oficerów potencjału wojskowego polskiego wychodźstwa¹⁸.

Porównawczo, w dyspozycji rządu komunistycznego w Polsce znajdowało się w latach 1945-1989 nawet do 500 tys. oficerów i żołnierzy, z czego około 60% stanowili poborowi. Całość sił podległych kierownictwu wojskowemu ZSRR za pośrednictwem Układu Warszawskiego szacowano na około 6,25 mln oficerów i żołnierzy¹⁹. Według jednego z przebywających na emigracji, a związanych z kołami wojskowymi generałów, gen. Kazimierza Głabisza, pomimo sowieckich metod wychowawczych, żołnierze państw satelickich, w tym Polski, w przypadku klasycznego konfliktu i realności wyzwolenia tej części kontynentu, najprawdopodobniej porzuciliby służbę niwelując siłę pochodną od jej liczebnej przewagi nad wojskami zachodnimi, obniżając dodatkowo morale osłabionych w ten sposób jednostek²⁰. Trudno z perspektywy nauk społecznych polemizować współcześnie z tą historyczną opinią, jednakże można przypuszczać, że opierała się ona na analizie dostępnych, zajmującym się naukami wojskowymi i publicystyką generałowi materiałom, w tym także napływającym zza „żelaznej kurtyny” informacji, do

¹⁸ Archiwum Instytutu i Muzeum im. Gen. Władysława Sikorskiego w Londynie [dalej: AIPMS], sygn. A.XIX 1/8, Spis kół wojskowych z 16 sierpnia 1953, s. 1-2; tamże, sygn. A.XIX. 6/2, Sprawozdanie gen. K. Wiśniowskiego z 13 września 1955 r., s. 2; Sprawozdania z zebrania delegatów Zarządów Kół Oddziałowych z 17 lipca 1950 r., „Biuletyn Informacyjny Sekretariatu Kół Oddziałowych” 1950, nr 5/17, s. 13-14; A. ZAĆMIŃSKI, *Emigracja*, s. 189; R. ZAPART, *Polityczno-militarne znaczenie oddziałowych kół*, s. 396.

¹⁹ A. HARASIMOWICZ, *Bezpieczeństwo Polski*, s. 232; L. PAWLIKOWICZ, R. ZAPART, *Znaczenie Europy Środkowo-Wschodniej*, s. 308.

²⁰ K. GLABISZ, *The human balance sheet* [przedruk z „Military Review”], „Bellona” [Londyn] 1956, z. 1-2, s. 109.

których mógł mieć dostęp dzięki współpracy z funkcjonującym do połowy lat 50. Zawiązkiem Sztabu Głównego, na temat panujących nastrojów wśród mobilizowanych powszechnie w Polsce, niechętnych władzom komunistycznym, roczników.

IMPROWIZACJA JAKO NIEPOŻĄDANA METODA DZIAŁAŃ WOJSKOWYCH

Spekulacyjnym koncepcjom politycznym emigracji towarzyszyły różne projekty przyszłego bezpieczeństwa i regionalnej współpracy państw Europy Środkowo-Wschodniej. Jeden z nich promował były oficer legionów, płk Zygmunt Czarnecki, któremu bliskie były propozycje liderów NiD-u (Polski Ruch Wolnościowy Niepodległość i Demokracja) postrzegających Europę jako konfederację mniejszych sfederowanych podmiotów, docelowo podążających w kierunku światowej federacji, a także grupujące wyższej rangi wojskowych propiśsudczykowski koncepcje Ligi Niepodległości Polski opowiadającej się za utworzeniem konfederacji państw Międzymorza Bałtycko-Czarnomorsko-Adriatyckiego²¹. Czarnecki konkludował w jednej z własnych publikacji, że dotychczasowe doktryny nie sprawdzą się w obliczu obalenia sowieckiego panowania nad Europą i należy się oprzeć w przyszłości o ponad-

²¹ Zygmunt Czarnecki (1900-1989) – oficer WP, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, odznaczony Orderem Virtuti Militari V klasy oraz Krzyżem Walecznych. Absolwent, a później wykładowca Wyższej Szkoły Wojennej. Od drugiej połowy lat 30. dowódca 2 batalionu 5 pp w Wilnie. W stopniu majora we wrześniu 1939 r. szef sztabu Grupy Operacyjnej gen. Kruszkowskiego, a następnie w niewoli sowieckiej. Zwolniony po układzie Sikorski-Majski, uczestniczył w tworzeniu Armii Polskiej w Rosji. Od 1942 r. na Bliskim Wschodzie dowodzi Brygadową Szkołą Podchorążych. Od 3 marca 1943 r. awansowany do stopnia podpułkownika. W 1944 r. walczy we Włoszech w II Korpusie gen. Andersa, w tym jako z-ca dowódcy 6 Lwowskiej Brygady Piechoty. Po wojnie osiada w Londynie, gdzie organizuje spotkania byłych żołnierzy PSZ. Na przełomie 1949-50 r. tworzy Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”, którego decyzją Generalnego Inspektora PSZ gen. Andersa zostaje mianowany komendantem. W 1955 r. powołany na stanowisko komendanta Unitarnej Szkoły Oficerskiej w Londynie. W koncepcjach politycznych zwolennik sojuszu, a później federacji państw Środkowej Europy, z dominującą pozycją Polski w regionie. W następstwie konfliktu z gen. Andersem i kręgami włoskimi utworzył rozłamową Polską Organizację Wojskową i Niepodległościową Pogoń (organizacja została uznana jako „prywatna” przez władze emigracyjne). J. WOJSKI, *Zamiast wstępu*, [do:] Z.J. CZARNECKI, *Kataklizm 1938-1942*, Londyn: Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas 1980, s. 2-3; T. PIESAKOWSKI, *Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”*, [w:] *Mobilizacja uchodźstwa do walki politycznej 1945-1990*, red. L. Kliszewicz, Londyn: ptnno 1995, s. 108-153; R. ZAPART, *Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”*, s. 118-125; R. ZAPART, *Polska w środkowoeuropejskich koncepcjach Zygmunta Czarneckiego. Emigracyjna myśl polityczna okresu „zimnej wojny”*, „Studia Polonijne” 33(2012), s. 106-112.

partyjną ideologię Józefa Piłsudskiego, na bazie której powinna powstać wspólnota obronna kilku narodów „dla zbiorowego zabezpieczenia sobie niepodległości przez wytworzenie własnej siły”, pozwalającą czynnie paraliżować „agresywności przyszłych i możliwych w przyszłości imperialistycznych wspólników”²². W jego ocenie wytyczną dla polskiego działania winna być siła na Zachodzie i słowo, poparte siłą, na Wschodzie. W odniesieniu do znajdującego się pod wpływem antydemokratycznej ideologii kraju uważał, że oportunistów współpracujących z reżimem komunistycznym należy surowo ocenić, dając im nadzieję na przebaczenie po wykazaniu przez nich szczerzej skruchy potwierdzonej odpowiednimi czynami, natomiast „5% aparatu kierowniczego będącego zespołem całkowicie zaprzędanym Moskwie duszą i ciałem należy zlikwidować z całą bezwzględnością”²³. Czarnecki miał w tym miejscu prawdopodobnie na myśli proporcjonalny udział obcego Polakom aparatu dowódczego w ówczesnych siłach zbrojnych.

Wizja Polski w koncepcjach Czarneckiego krystalizowała się zatem wokół całkowitego uniezależnienia się od dwóch wielkich sąsiadów, przy czym podstawą jej podmiotowego istnienia w winno być – jak pisał – połączenie „światnej tradycji realizmu romantycznego oraz przestawienie doktryny z postawy biernej na czynną”²⁴. Należało jednak się do tych ostatnich odpowiednio przygotować, unikając w przyszłości ryzykownej w efektach, także wojskowej improwizacji, odpowiadając na wstępie na kluczowe pytanie, czym będzie rozporządzało wychodźstwo w chwili załamania się władzy komunistycznej na Starym Kontynencie. Czarnecki przewidywał, że jego ówczesna bierność w tym względzie nie pozwoli na poważniejsze przyszłe rozwiązania geopolityczne. Oceniał, że w przypadku regionalnego lub wewnętrznego konfliktu z udziałem Polski, z pewnością pojawią się na jej terenie jakieś luźne oddziały wywodzące się z upadającej komunistycznej struktury militarnej, jak również samorzutnie tworzone przez ludność jednostki samoobrony, przy czym w przypadku tych drugich byłyby one słabo zorganizowane, niedozbrojone i niedoszkolone wobec wymogów w polu walki, a ożywione jedynie duchem walki o niepodległość mogłyby ponieść niepotrzebne poważne straty. Przewidując taki ciąg wydarzeń utrzymywał, że główne cele polityczne i skuteczność ich realizacji będą zależeć od możliwości udzielenia temu obywatelskiemu pospolitemu ruszeniu niezbędnego

²² J. BIAŁY [Z. CZARNECKI], *Wspomnienia i przyszłość 1941-47*, Londyn: Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas 1948, s. 85.

²³ Z. CZARNECKI, *Polska wojna w trzeciej światowej*, Londyn: Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas 1950, s. 11, 19.

²⁴ Tamże, s. 32.

zewnątrznego wsparcia. Wymagane byłoby zatem w przypadku załamania się reżimu komunistycznego w Polsce szybkie wyładowanie na jej terenie wywodzących się ze środowisk wychodźczych kadr dowódczych i z podstawowym zabezpieczeniem militarnym, które przeciwdziałałoby, noszącej zbyt duże ryzyko porażki, improwizacji. Krótco później zostałyby one wzmocnione powracającymi już masowo członkami oddziałowych kół wojskowych oraz wsparte zlustrowanymi oficerami z podległych wcześniej władzy komunistycznej sił zbrojnych. Te pierwsze przed awizowaną misją musiałyby skumulować swój rozproszony ówczesnie potencjał wiedzy i doświadczenia²⁵.

Czarnecki kilka lat wcześniej apelował do emigracyjnych elit wojskowych o szersze zaangażowanie się w opracowywanie przyszłej polityki bezpieczeństwa narodowego, pisząc: „Jeśli mamy przybyć do Kraju z jakimś pozytywnym dorobkiem i żeby Kraj nas przyjął za swoich, trzeba coś więcej zrobić, niż bić się”²⁶. Skierowany na ręce gen. Kazimierza Wiśniowskiego memoriał (*Co mamy dalej robić?*) pozostał bez odpowiedzi, podobnie jak przedstawiane w tym duchu rządowi brytyjskiemu projekty utworzenia polskich jednostek na statusie Legii Cudzoziemskiej w składach formacji brytyjskich lub francuskich. *Nota bene* proponował, aby mogły one tam pozostawać w kontraktowej służbie przez okres pięciu lat, przy czym z chwilą zaistnienia możliwości ich powrotu do Polski miałyby dojść do wcześniejszego rozwiązania międzyrządowych porozumień za stosownym odszkodowaniem dla szkolących i ekwipujących je stron²⁷. Propozycje tworzenia na emigracji, ale w szerszej formule, wspólnego z innymi narodowymi środowiskami zaplecza wojskowego, popierał m.in. wybitny publicysta „Kultury” Juliusz Mieroszewski, który dowodził nieuchronności regionalnej współpracy dla powodzenia polskiej akcji niepodległościowej²⁸.

GENEZA BRYGADOWEGO KOŁA MŁODYCH „POGOŃ”

Zygmunt Czarnecki, obserwując postępujące pod koniec lat 40. ubiegłego wieku zmiany w stosunkach międzynarodowych, postanowił podjąć, na przekór stanowisku większości elit wychodźczych, własne działania zmierzające

²⁵ R. ZAPART, *Polska w środkowoeuropejskich koncepcjach Zygmunta Czarneckiego*, s. 113 i n.

²⁶ J. BIAŁY [Z. CZARNECKI], *Wspomnienia*, s. 16.

²⁷ A. ZAĆMIŃSKI, *Emigracja polska*, s. 158.

²⁸ J. MIEROSZEWSKI, *O międzynarodową brygadę europejską*, „Kultura” [Paryż] 49(1951), nr 11, s. 77-79. Zainteresowanych tym alternatywnym projektem można odesłać do korespondencji Mieroszewskiego z redaktorem paryskiej „Kultury”, Jerzym Giedroyciem.

do odbudowy kadr dla przyszłej narodowej armii²⁹. Na gruncie tradycji strzeleckich, a także wyruszającej z krakowskich Oleandrów I Kompanii Kadrowej oraz I Brygady Legionów Józefa Piłsudskiego, powołał 3 maja 1949 r. na terenie Wielkiej Brytanii Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”. Podczas jego pierwszego odbytego 29 stycznia 1950 r. w Londynie zjazdu zatwierdzono statut oraz strukturę organizacji. W jej składzie znalazło się szereg kół kompanijnych i batalionowych o nawiązujących do tradycji polskiego oręża nazwach: „Legionista”, „Zuchowaci”, „Zułów”, „Granat” oraz „Oleandry”. BKM „Pogoń” używanymi symbolami nawiązywała do tradycji i sukcesów Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a także zdecydowanie późniejszych i powoływanych w innych okolicznościach, drużynach strzeleckich i legionowych brygadach. Celem organizacji było profesjonalne i oparte o doświadczenia własne oraz doktryny wojenne różnych państw prowadzenie szkolenia wojskowego i pracy wychowawczej wśród dorastającego na emigracji kolejnego pokolenia Polaków w formie, która pozwalałaby na ich bazie oraz na starszych i doświadczonych wojną oficerach i żołnierzach odtwarzać w odpowiednich okolicznościach polskie jednostki wojskowe³⁰. Struktura „Pogoni” była analogiczna do ogólnego schematu funkcjonowania brygady z podporządkowanymi jej dowództwu batalionami, kompaniami, plutonami i drużynami. Mógł do niej należeć każdy obywatel polski obojga płci, który ukończył 18 lat, został zarekomendowany przez dwóch jej członków lub był wcześniej żołnierzem Wojska Polskiego. Przyjęta forma wcielania w jej szeregi ułatwiała przepływ doświadczeń pomiędzy młodymi członkami koła, a zaprawionymi w działaniach wojennych żołnierzami, jak również sprzyjała budowie międzypokoleniowego porozumienia w ramach przejmowania przez tych pierwszych zobowiązań w zakresie przyszłości polskiego wojska już w wolnym państwie.

Głębokie przekonanie o konieczności przygotowywania na emigracji kadr oficerskich wyrażali wybitni dowódcy sympatyzujący z projektem, w tym twórca drużyn strzeleckich, były Naczelnny Wódz, gen. Sosnkowski, który w jednym z przesłań do członków „Pogoni” napisał:

²⁹ R. ZAPART, *Polska w środkowoeuropejskich koncepcjach Zygmunta Czarneckiego*, s. 112.

³⁰ Statut Brygadowego Koła Młodych „Pogoń”, Pismo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” 1950, nr 1, s. 3; R. ZAPART, *Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”*, s. 120-122; R.M. ŻEGUNIA, *Brygadowe Koło Młodych „Pogoń” w materiałach aparatu bezpieczeństwa PRL*, „Archiwum Emigracji. Studia – Szkice – Dokumenty” 2017, z. 1-2(24-25), s. 255; R.M. ŻEGUNIA, *Brygadowe Koło Młodych „Pogoń” wobec rozłamu politycznego emigracji w 1954 roku*, „Cywilizacja i Polityka” 18(2020), s. 255-270.

Niewiele jest dziś rzeczy równie ważnych, jak przygotowanie kadr naszej młodzieży do służby, do pełnienia której będą one powołane wcześniej czy później, a być może, jeśli Bóg da, już w niezbyt odległej przyszłości. Zawołanie stosowane w I Brygadzie, oznaczało, że każdy podwładny Komendanta pragnął być nie tylko dobrym żołnierzem, lecz również dobrym obywatelem Ojczyzny. Niechże dla Was młodych ideał żołnierza i obywatela będzie myślą przewodnią w Waszych dążeniach, pracach oraz wysiłkach. Na Wasze barki przesuwa się stopniowo odpowiedzialność za losy Polski. Mus ponoszenia jej nie tylko w okresie walki o odzyskanie niepodległości, lecz i w oswobodzonym Kraju, postawi Was w obu dziedzinach pracy wobec zadań i obowiązków nie mniejszych bodaj, aniżeli te, które stały przed moim pokoleniem. Dla ich spełnienia poza wiedzą, sprawnością umysłową i fizyczną, potrzebne Wam będą przede wszystkim dwie wartości: mocny charakter i wysokie napięcie ideowe. Myślę, że jesteście na dobrej drodze i ponownie z całego serca życzę Wam powodzenia³¹.

Podobne stanowisko podzielał Generalny Inspektor Sił Zbrojnych, gen. W. Anders, który wyznaczył do inspekcjonowania „Pogoni” gen. Janusza Głuchowskiego, a podczas rocznicowych obchodów jej święta (zasadniczo w rocznicę wymarszu I Kompanii Kadrowej z krakowskich Oleandrów) wyrażał nadzieję na wspólny powrót do kraju „z rozwiniętymi sztandarami i bronią w rękę”³².

Praktycznym odzwierciedleniem idei Czarneckiego w zakresie budowy kadr dla polskiej armii było utworzenie przy BKM „Pogoń” Unitarnej Szkoły Oficerskiej oraz kilku szkół podchorążych, które w Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych, Francji oraz Belgii realizowały specjalne programy kształcenia w zakresie nauk wojskowych oraz wychowania obywatelskiego. Szczególny nacisk kładziono w nich, o czym wspominał jeden z uczestników kursów, na formowanie charakteru przyszłych dowódców niższego i średniego szczebla w myśl zasad: „ze słabością uczmy się łamać za młodu” oraz „kto chce umieć rozkazywać, musi najpierw nauczyć się słuchać”³³. Tematyka zajęć uwzględniała najnowsze zdobycze pola walki, w tym ewentualne użycie przez strony konfliktu broni atomowej oraz broni raketowych. Nieodłącznym elementem szkoleń były organizowane w Wielkiej Brytanii i Francji kilkudniowe obozy letnie, pozostające niejednokrotnie pod dyskretną „opieką” służb specjalnych. Trzyletnią naukę wieńczyły mianowania na

³¹ AIPMS, Kol.397/64, List gen. K. Sosnkowskiego do płk. Z. Czarneckiego z podziękowaniami za złożone życzenia imieninowe, Arundel, Kanada, 14 marca 1952, b.p.

³² Sprawozdanie ze święta Pogoni, Pismo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” 1950, nr 1, s. 6.

³³ R. ZAPART, *Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”*, s. 118-119.

pierwsze stopnie oficerskie. Dla potrzeb ciągłego doskonalenia wiedzy Oddział Wyszkożenia „Pogoni” wydał ponad 100 skryptów, a także podobną liczbę wewnętrznych komunikatów informacyjnych, w których analizowano międzynarodowe stosunki polityczne, przydatność nowych rodzajów broni oraz stosowane techniki walki krajów zaprzyjaźnionych (USA), neutralnych (Brazylia) i wrogich (ZSRR)³⁴. Merytorycznym wsparciem służyły m.in. „Wiadomości Wojskowe”, stanowiące dodatek do „Biuletynu Informacyjnego Sekretariatu Kół Oddziałowych”, w których także przekazywano wiedzę dotyczącą sfery militarnej, by przywołać opracowania na temat: łączności pułku piechoty w Stanach Zjednoczonych, współdziałania śmigłowców z wojskami raketowymi, zachowania się żołnierzy w obliczu ataku nuklearnego czy też oświetlenia pola walki³⁵. Z czasem, w celu podniesienia kompetencji kadry oficerskiej „Pogoni” utworzono Studium Nauk Wojskowo-Politycznych, które w porozumieniu z Polskim Uniwersytetem na Obczyźnie w Londynie realizowało dla niej specjalny program kształcenia podyplomowego. Przez kilkadziesiąt lat przewinęło się przez jej szeregi blisko 1 tys. żołnierzy i oficerów, nie wliczając w te szacunki osób poszerzających swoje kompetencje w pozostałych kołach wojskowych, także budujących potencjał kadr wojskowych emigracji³⁶.

Z inicjatywy gen. Andersa i gen. Kopańskiego oraz dzięki współpracy z armią francuską i hiszpańską grupą oficerów i podchorążych BKM „Pogoń” odbyła w drugiej połowie lat 50. staże wojskowe oraz przechodziła kilkutygodniowe kursy specjalne i spadochronowe. Tej właśnie inicjatywie można przypisać pionierskie próby integrowania polskich oficerów i żołnierzy ze strukturami wojskowymi państw zachodnich należących do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Niektórzy z nich walczyli później w szeregach armii amerykańskiej w Wietnamie³⁷.

Powszechna mobilizacja polskiego wychodźstwa dla spraw narodowych zaczęła spadać w drugiej połowie lat 50. ubiegłego wieku z powodu braku realnych perspektyw na szybką zmianę systemową w Europie Środkowo-Wschodniej, a sprzyjało temu negatywnemu trendowi: rozproszenie środo-

³⁴ T. PIESAKOWSKI, *Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”*, s. 108-153.

³⁵ *Łączność pułku piechoty Stanów Zjednoczonych*, „Wiadomości Wojskowe”, dodatek do „Biuletynu Informacyjnego Sekretariatu Kół Oddziałowych” 1953, nr 10, s. 10-12; *Współpraca helikoptera z 24-lufowymi raketnikami w napaarach ogniowych*, tamże, 1953, nr 15, s. 16; *Padnij – powstań! Do pracy!*, „Wiadomości Wojskowe”, dodatek do „Biuletynu Informacyjnego Sekretariatu Kół Oddziałowych” 1952, nr 6, s. 13-19; *Oświetlenie pola walki*, tamże, nr 8, s. 13-17.

³⁶ T. PIESAKOWSKI, *Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”*, s. 125-129, 149-152.

³⁷ R. ZAPART, *Polityczno-militarne znaczenie oddziałowych kół*, s. 402-403.

wiska, naturalna zmiana pokoleniowa, postępujące integrowanie się z lokalnymi społecznościami i wzmacnianie się jego pozycji materialnej. W następstwie jeszcze trudniejsze okazywało się utrzymanie na wysokim poziomie, podupadającego z wymienionych powodów, szkolenia wojskowego w „Pogoni”. Od lat 70. następowało jej, naznaczone wewnętrznymi sporami o dowództwo, stopniowe likwidowanie. Dekadę później ograniczano się już do kombatanckich spotkań i innych publicznych przejawów aktywności sprzyjających integracji środowiska wokół władz RP na uchodźstwie, a także poszerzaniu kontaktów z Krajem, głównie za pośrednictwem Kościoła katolickiego.

PERSPEKTYWA PRZEKAZANIA WZORCÓW
EMIGRACYJNEGO KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA
WSPÓŁCZESNYM POKOLENIOM

Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”, podobnie jak pozostałe koła wojskowe, wpisywały się w ruch niepodległościowo-wojskowy w okresie, kiedy, jak pisał jeden z jej członków:

po wyczerpaniu wojennym i zniechęceniu poniesioną klęską, w atmosferze społeczeństwa polskiego góruje pozytywizm pracy organicznej. Jest to w praktyce dominujący program tworzenia materialnych podstaw bytu i odwracania się od wielkich tradycji polskich walk o niepodległość, często włączanie się w zmaturalizowaną ideologię młodzieży brytyjskiej czy innych krajów emigracyjnego osiedlenia. Za taką podstawą idzie zwykle odcinanie się od starszego polskiego pokolenia, reprezentującego ideologię niepodległości, jako napiętnowanego klęską. Przeciw temu prądowi płynie ruch „Pogoni”, na wskroś idealistyczny, istotnie niekonformistyczny wobec panujących i modnych nastrojów. Ruch walki o niepodległość nawiązujący do tradycji i niosący ją w przyszłość, nadający jej nowoczesne kształty³⁸.

Podobnie o etosie obecności w „Pogoni” wyrażał się gen. Sosnkowski:

Organizacja Wasza winna być również szkołą obywatelskiego i patriotycznego wychowania. Pragnę zatem, aby z Waszych szeregów wyszli nie tylko oficerowie, lecz obywatele, dla których piękna maksyma „Salus Republicae suprema lex esto”, miałyby głęboką i istotną treść, górującą nad różnicami dzielącymi każdy

³⁸ Tamże, s. 118.

organizm społeczny. Niech będzie codziennym zawołaniem, z którym na ustach wejdziecie do Wolnej i Niepodległej Ojczyzny³⁹.

Obywatelskość w środowisku wychodźczym została powiązana z powinnościami, natomiast w zdecydowanie mniejszym stopniu z prawami, co było następstwem ograniczonego wpływu diaspory na bieg wydarzeń międzynarodowych oraz słabości jej struktur przedstawicielskich opierających się na legalistycznym prowizorium w oczekiwaniu na możliwość zmian systemowych w następstwie przeprowadzonych już w kraju wolnych wyborów. W obrazie promowanego obywatela – żołnierza dominuje konieczność przekazywania przez niego międzypokoleniowego zobowiązania dbałości o podmiotową ciągłość wspólnoty. W tym kontekście prawy obywatel był – jak pisano – „wyrazicielem tradycji i kultury swojego narodu oraz w życiu prywatnym” z obowiązkiem przekazywania tej misji kolejnym pokoleniom, co czynił „zakładając rodzinę i wychowując potomstwo w duchu tradycji”⁴⁰. Jego wiodącym obowiązkiem było stanie na straży konstytucji, dbanie o przyszły dobrobyt obecnie ujarzmionego kraju oraz stawianie jego interesów na pierwszym planie, także na arenie międzynarodowej, na której miał godnie go reprezentować i bronić jego spraw⁴¹. Promowane przez „Pogoń” oraz pozostałe koła wojskowe idee budowano opierając się na dotychczasowym doświadczeniu narodowej wspólnoty oraz wskazówkach oceniającego megatrendy multidyscyplinarnego środowiska naukowego. W rekomendowanym wzorze jednostka miała łączyć w sobie podstawowe cechy obowiązków ze zrozumieniem własnych praw obywatelskich. Wynikało z tej koniunkcji, że jeśli jako składnik społeczeństwa miała zapewnione prawa, to powinna równocześnie ponosić wobec niego obowiązki. Ważne było rozróżnienie i zrozumienie przez jednostkę, że te ostatnie nie są ciężarem, ale samorzutnie wynikają z przyznanych jej praw i tak wzajemnie się uzupełniają, są funkcją życia we wspólnocie. Z perspektywy wojskowej obywatelskość tkwiła w wywiązywaniu się z obowiązków z tytułu przynależności narodowej, a jedną z nich musiała być powinność żołnierska, rozumiana jako stan służby dla demokratycznego państwa i społeczeństwa w jego obronie, dający miano jednoczesnego bycia żołnierzem i obywatelem, bez względu na aktualne położenie geograficzne i w każdym okresie historycznym. Ta ostatnia miała

³⁹ List gen. K. Sosnkowskiego do BKM „Pogoń” z 22 lipca 1953 r., Pismo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” 1953, nr 7-9, s. 2.

⁴⁰ Ł. Ł., *Żołnierz – obywatel*, Pismo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” 1953, nr 5-6, s. 18.

⁴¹ Tamże.

być nie tylko wspomnianym obowiązkiem, ale i zaszczytnym obywatelskim wyróżnieniem podkreślającym przynależność do jednego narodu, który w jego odwadze pokłada nadzieje na bezpieczną przyszłość. Uchylenie się od niej świadczyłoby o antypaństwowym nastawieniu jednostki⁴².

O wypełnieniu tej realizowanej na emigracji powinności świadczą liczne skrypty, rozkazy, a pod koniec funkcjonowania BKM „Pogoń” dokumenty demobilizacyjne wystawione na podstawie zarządzenia Ministra Spraw Wojskowych Rządu RP na Uchodźstwie, płk. Jerzego Morawicza w Święto Wojska Polskiego 15 sierpnia 1985 r., w których potwierdzono ochotnicze pełnienie służby wojskowej przez płk. Michała Mandziarę, a także jej oficjalnego likwidatora, a wcześniej szefa wyszkolenia, podpułkownika (od 2009 r. generała) Mieczysława Wałęgę⁴³. Przez kilka dekad powyższa spuścizna oraz doświadczenia nie zostały dostrzeżone w wolnej Polsce. Wiele wskazuje, że z powodu braku odpowiednich opracowań i skupieniu uwagi w kraju na etosie „Żołnierzy Wyklętych”. Obecnie nieco częściej nawiązuje się do dziedzictwa wojskowego polskiego wychodźstwa, widząc w nim formę uzupełnienia brakujących lub obciążających negatywnie, jak w przypadku komunizmu, okresów funkcjonowania państwowych instytucji i podmiotów pozarządowych. Dziedzictwo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” zostało dostrzeżone przez największą w Polsce organizację proobronną, Związek Strzelecki „Strzelec” z siedzibą w Rzeszowie, liczącą obecnie około 5 tys. osób i grupującą przede wszystkim młodych naszych rodaków z kraju oraz spoza jego granic (Ukraina, Wielka Brytania). Okręg Południowo-Wschodni „Strzelca” przejął tradycję swojego emigracyjnego poprzednika, przyjmując jednocześnie za swojego patrona wspomnianego gen. Wałęgę (*nota bene* ma to także miejsce w przypadku auli w ośrodku szkolenia Agencji Wywiadu RP w Starych Kiejkutach), odbierając w 2015 r. sztandar – wręczony przez jego wnuczkę oraz autora tych rozważań, a dotowany przez Fundację Armii Krajowej w Londynie. Był to szczególny wyraz łączności tych dwóch działających, w jakże innych politycznych i militarnych okolicznościach, w duchu narodowych imponderabiliów organizacji, które w młodym pokoleniu dostrzegły szansę na jego aktywniejsze uczestnictwo w systemie narodowego bezpieczeństwa⁴⁴.

⁴² Z. H. *Żołnierz – obywatel*, Pismo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” 1953, nr 7-9, s. 15; Z. P., *Żołnierz – obywatel*, tamże, nr 3-4, s. 24.

⁴³ Skrypty, opracowania, mapy oraz zaświadczenie demobilizacyjne płk. Michała Mandziary i ppłk. Mieczysława Wałęgi z 15 sierpnia 1985 r. – archiwum autora.

⁴⁴ Opis uroczystości wręczenia sztandaru z 12 września 2015 r., Pismo Związku Strzeleckiego „Strzelec” w Rzeszowie 2015, nr 1, s. 8.

Organizacje te różni, co należy podkreślić, przede wszystkim w aspekcie edukacji wojskowej intensywność i zakres przekazywanej wiedzy, będące następstwem odmienności sytuacji, w jakich im przyszło funkcjonować. W pierwszym przypadku było to przygotowywanie kadr oficerskich dla wolnego od komunistycznych wpływów Wojska Polskiego, w ramach potencjalnej zmiany systemowej, co skutkowało zainteresowaniem się przez „Pogoń” pełnoletnimi osobami i silnej teoretycznej oraz praktycznej współpracy z doświadczonym dzięki wojnie środowiskiem wojskowych emigrantów, a także oparciem się w niektórych specjalistycznych działaniach szkoleniowych na partnerach z państw zachodnich. W przypadku ZS „Strzelec” nieco mniejszy nacisk kładzie się na przygotowanie kadr dla służb mundurowych, natomiast większy na szeroko rozumiane wychowanie patriotyczne uczniów szkół podstawowych i średnich, choć obecne są w procesie ich edukacji także szkolenia *stricto* wojskowe. Jest to metodologia zachęcania młodzieży przez organizację pozarządową, przy ograniczonym wsparciu państwa, do przyszłego zaangażowania się w niekoniecznie militarne sektory systemu narodowego bezpieczeństwa, a w przypadku braku takiego, wykształcenia odpowiednich postaw obywatelskich, a docelowo zwiększenie partycypacji młodego pokolenia w sprawy publiczne⁴⁵.

Można zatem oczekiwać, że ten wymieniony, słabo upowszechniony fragment naszego emigracyjnego dziedzictwa, zostanie szerzej dostrzeżony i wykorzystany w celu międzypokoleniowej odpowiedzialności za niepodległość Polski. Z pewnością część wskazanych form organizacyjnych, szkoleniowych i wychowawczych wymaga, adekwatnie do potrzeb i okoliczności odpowiedniego dostosowania, aby mogły skutecznie wspierać proces edukacji wojskowej i wychowania obywatelskiego w Wojsku Polskim oraz organizacjach pozarządowych związanych z systemem bezpieczeństwa narodowego RP. Nawet częściowe uwzględnienie przywołanych wzorców może sprzyjać prawidłowemu zdefiniowaniu przez młode pokolenie poczucia przynależności do wspólnoty oraz zwrotnej, tak pożądaney, publicznej użyteczności.

Racjonalnie prowadzona polityka powinna zatem dostrzegać w emigracyjnych aktywach rezerwuar doświadczeń, z którego należy czerpać z korzyścią dla wspólnego dobra w przypadku eliminacji różnego rodzaju zagrożeń godzących w przetrwanie lub inne życiowe interesy naszego kraju. Nie można wykluczyć, że na doświadczeniach środkowoeuropejskiego wy-

⁴⁵ R. ZAPART, *Możliwości recepcji emigracyjnych wzorców edukacji wojskowej i wychowania obywatelskiego we współczesnych organizacjach proobronnych*, „Polityka i Społeczeństwo” 20(2022), nr 4, s. 411-412.

chodźstwa mogłyby także fragmentarycznie bazować, zmuszone z powodów politycznych do opuszczenia własnego kraju, inne współcześnie organizujące się przeciwko antydemokratycznym władzom diaspory⁴⁶.

PODSUMOWANIE

Zimnowojenna retoryka przełomu lat 40. i 50. ubiegłego wieku budziła wśród przymusowego, nie tylko polskiego, wychodźstwa poważne nadzieje na odrzucenie przez Zachód porozumień jałtańskich i oczekiwaną zmianę systemową w Europie Środkowo-Wschodniej. Towarzyszyły temu różne projekty polityczne i wojskowe, których częścią były plany odbudowy narodowych sił zbrojnych na bazie powstających ówczesnie kół wojskowych. Te, skupiając byłych żołnierzy i oficerów różnego rodzaju broni, a także dorastające nowe pokolenie emigrantów, miały po uwolnieniu Polski od władzy komunistycznej tworzyć kadry dowódcze dla zreformowanego Wojska Polskiego. Z nadziejami na pożądaną zmianę polityczną prowadzono setki szkoleń teoretycznych i praktycznych m.in. w Brygadowym Kole Młodych „Pogoń”. Pomimo fiaska całego projektu część wdrożonych na emigracji form organizacyjnych, szkoleniowych i wychowawczych mogłaby być z powodzeniem współcześnie wykorzystywana przez aktywne w systemie narodowego bezpieczeństwa publiczne i niepubliczne podmioty.

Koncepcja zbudowania międzypokoleniowego pomostu, w ramach którego następuje przekazanie im doświadczeń przymusowego wychodźstwa, mogłaby wesprzeć realizowany przez nie proces kształtowania wśród młodego pokolenia odpowiedzialności za niepodległość naszego państwa. Jest to szczególnie aktualne z uwagi na obserwowane w nim problemy z partycypacją publiczną, której częścią winna być aktywna obrona wspólnoty przed różnego rodzaju zagrożeniami. Zmiana tegoż wykazywanego w badaniach i niepokojącego na dłuższą metę trendu, którego nie jest obecnie w stanie znacząco skorygować nawet wojna w sąsiedniej Ukrainie, stanowi jedno z najważniejszych wyzwań wymagających szybkiej reakcji elit polskich przywódczych. Jednym z dostępnych argumentów, które mogą temu potencjalnie przeciwdziałać, wzmacniając motywację młodych ludzi do uczestnictwa w systemie bezpieczeństwa i zachęcając ich tym samym do wzięcia na siebie większej odpowiedzialności za wolność i nieskrępowany rozwój naszego kraju, jest odwoływanie się do dziedzictwa poprzednich pokoleń,

⁴⁶ Tamże, s. 413.

w tym tych przymuszonych politycznie do pozostania w ubiegłym wieku poza jego granicami.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. Władysława Sikorskiego [AIPMS]

sygn. A.XIX 1/8; sygn. A.XIX. 6/2; Kol. 397/64

Archiwum autora

Skrypty, opracowania, mapy oraz zaświadczenie demobilizacyjne płk. Michała Mandziary i ppłk. Mieczysława Wałęgi (kopie) z 15 sierpnia 1985 r.

Opracowania

BARABASZ A., Polacy i Polska wobec idei integracji europejskiej w latach 1915-1957, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2008.

BIAŁY J. [Z. CZARNECKI], Wspomnienia i przyszłość 1941-47, Londyn: Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas 1948.

BORZYM A., SADOWSKI J., Polscy Ojcowie Europy, Warszawa: Wydawnictwo TRIO 2007.

BRZEZIŃSKI A.M., Kwestia powojennej organizacji bezpieczeństwa w polityce zagranicznej rządu RP na uchodźstwie 1939-1945, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 1999.

CZAJA J., Kulturowy wymiar bezpieczeństwa. Aspekty teoretyczne i praktyczne, Kraków: AFM 2013.

CZARNECKI Z., Polska wojna w trzeciej światowej, Londyn: Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas 1950.

FRISZKE A., Życie polityczne emigracji, Warszawa: Biblioteka „Więzi” 1999.

GLABISZ K., The human balance sheet [przedruk z „Military Review”], „Bellona” [Londyn] 1956, z. 1-2.

GROSS F., Federacje i konfederacje europejskie. Rodowód i wizje, Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN 1994.

GRYGAJTIS K., Polskie idee federacyjne i ich realizacja w XIX i XX wieku, Częstochowa: Wydawnictwo WSP 2001.

HARASIMOWICZ A., Bezpieczeństwo Polski 1918-2004. Granice, system międzynarodowy, siła własna, Warszawa: Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego 2013.

KISIELEWSKI T., Federacja środkowoeuropejska. Pertraktacje polsko-czechosłowackie 1939-1943, Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza 1991.

KUC B., ŚCIBIOREK Z., Zarys metodologii nauk o bezpieczeństwie, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2018.

List gen. K. Sosnkowskiego do BKM „Pogoń” z 22 lipca 1953 r., Pismo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” 1953, nr 7-9.

Ł. Ł., Żołnierz – obywatel, Pismo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” 1953, nr 5-6.

- ŁAPTOS J., Europa marzycieli. Wizje i projekty integracyjne środkowoeuropejskiej emigracji politycznej 1940-1956, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie 2012.
- Łączność pułku piechoty Stanów Zjednoczonych, „Wiadomości Wojskowe”, dodatek do „Biuletynu Informacyjnego Sekretariatu Kół Oddziałowych” 1953, nr 10.
- MACHCEWICZ P., Emigracja w polityce międzynarodowej, Warszawa: Biblioteka „Więzi” 1999.
- MANIA A., The National Security Council i amerykańska polityka wobec Europy Wschodniej w latach 1945-1960, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1994.
- MICHAŁEK K., Mocarstwo. Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1945-1992, Warszawa: Książka i Wiedza 1995.
- MIEROSZEWSKI J., O międzynarodową brygadę europejską, „Kultura” [Paryż] 49(1951), nr 11.
- MOCHLIŃSKI K., Polskie inicjatywy Federacji Europy, [w:] Akcja niepodległościowa na terenie międzynarodowym 1945-1990, red. T. Piesakowski, Londyn: Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie 1999.
- O nowy kształt Europy. XX-wieczne koncepcje federalistyczne w Europie Środkowo-Wschodniej i ich implikacje dla dyskusji o przyszłości Europy, red. J. Kłoczowski, S. Łukasiewicz, Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej 2003.
- Oświecenie pola walki, „Wiadomości Wojskowe”, dodatek do „Biuletynu Informacyjnego Sekretariatu Kół Oddziałowych” 1952, nr 8.
- Padnij – powstań! Do pracy!, „Wiadomości Wojskowe”, dodatek do „Biuletynu Informacyjnego Sekretariatu Kół Oddziałowych” 1952, nr 6.
- PARUCH W., TREMBICKA K., Typologia systemów bezpieczeństwa w XIX i XX wieku, Lublin: Wydawnictwo UMCS 1996.
- PAWLIKOWICZ L., ZAPART R., Znaczenie Europy Środkowo-Wschodniej w zimnowojennych koncepcjach polskiego wychodźstwa na tle potencjału wielkich mocarstw, „Studia Polonijne” 41(2020), s. 299-318.
- PIESAKOWSKI T., Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”, [w:] Mobilizacja uchodźstwa do walki politycznej 1945-1990, red. L. Kliszewicz, Londyn: ptnno 1995.
- Pismo Związku Strzeleckiego „Strzelec” w Rzeszowie 2015, nr 1.
- SIENKIEWICZ P., Metodologia badań nad bezpieczeństwem, [w:] Metody badań nad bezpieczeństwem i obronnością, red. P. Sienkiewicz, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej 2010.
- SKUZA C., Bezpieczeństwo zewnętrzne państwa w programach i działaniach polskich polityków (1939-1945), Szczecin: PPH Zapol 2012.
- Sprawozdania z zebrania delegatów Zarządów Kół Oddziałowych z 17 lipca 1950 r., „Biuletyn Informacyjny Sekretariatu Kół Oddziałowych” 1950, nr 5/17.
- Statut Brygadowego Koła Młodych „Pogoń”, Pismo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” 1950, nr 1, s. 3-4.
- WOJSKI J., Zamiast wstępu [do:] Z.J. CZARNECKI, Kataklyzm 1938-1942, Londyn: Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas 1980.
- WOJTASZCZYK K. A., Bezpieczeństwo państwa – konceptualizacja pojęć, [w:] Bezpieczeństwo państwa – wybrane problemy, red. K.A. Wojtaszczyk, A. Materska-Sosnowska, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR 2009.

- WOŹNICZKA Z., Trzecia wojna światowa w oczekiwaniach emigracji i podziemia w kraju w latach 1944-1953, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 1999.
- Współpraca helikoptera z 24-lufowymi raketnikami w napadach ogniowych, „Wiadomości Wojskowe”, dodatek do „Biuletynu Informacyjnego Sekretariatu Kół Oddziałowych” 1953, nr 15.
- Z. H. Żołnierz – obywatel, Pismo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” 1953, nr 7-9.
- Z. P., Żołnierz – obywatel, Pismo Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” 1953, nr 3-4.
- ZACMIŃSKI A., Emigracja polska w Wielkiej Brytanii wobec możliwości wybuchu III wojny światowej 1945-1954, Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego 2003.
- ZAPART R., Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”, „Biuletyn IPN” 2008, nr 5-6, s. 118-125.
- ZAPART R., Joint Military Forces of East-Central Europe in the Light of Selected Political Concepts of the Polish Émigré Milieu, „Studia Polonijne” 42(2021), s. 299-312.
- ZAPART R., Konstytucja Federacji Środkowo-Europejskiej jako wyraz integracyjnego idealizmu w budowie systemu regionalnego bezpieczeństwa w myśli politycznej polskiego wychodźstwa w XX wieku, „Studia Polonijne” 39(2018), s. 265-297.
- ZAPART R., Młode pokolenia wobec bezpieczeństwa państwa – geneza oraz uwarunkowania uczestnictwa z perspektywy polskich doświadczeń, [w:] Partycypacja polityczna, red. D. Maj, M. Marczevska-Rytko, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2020.
- ZAPART R., Możliwości recepcji emigracyjnych wzorców edukacji wojskowej i wychowania obywatelskiego we współczesnych organizacjach proobronnych, „Polityka i Społeczeństwo” 20(2022), nr 4, s. 392-416.
- ZAPART R., Polityczno-militarne znaczenie oddziałowych kół wojskowych, [w:] Bezpieczeństwo Europy, bezpieczeństwo Polski, t. 5: Metamorfozy bezpieczeństwa. Terażniejszość i przeszłość, red. E. Maj, W. Sokół. A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2017.
- ZAPART R., Polska w środkowoeuropejskich koncepcjach Zygmunta Czarnieckiego. Emigracyjna myśl polityczna okresu „zimnej wojny”, „Studia Polonijne” 33(2012), s. 99-116.
- ŻEGUNIA R.M., Brygadowe Koło Młodych „Pogoń” w materiałach aparatu bezpieczeństwa PRL, „Archiwum Emigracji. Studia – Szkice – Dokumenty” 2017, z. 1-2(24-24), s. 253-271.
- ŻEGUNIA R.M., Brygadowe Koło Młodych „Pogoń” wobec rozłamu politycznego emigracji w 1954 roku, „Cywilizacja i Polityka” 18(2020), s. 252-270.

POTENCJAŁ WSPÓŁCZESNEGO ODDZIAŁYWANIA EMIGRACYJNEGO BRYGADOWEGO KOŁA MŁODYCH „POGOŃ”

Streszczenie

W artykule podjęto próbę analizy idei stojących u podstaw funkcjonowania zaplecza wojskowego władz RP na uchodźstwie po zakończeniu II wojny światowej na przykładzie Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” i ewentualną użyteczność jego doświadczeń w obliczu współczesnych wyzwań i zagrożeń dla systemu bezpieczeństwa państwa. Szczególnie pomocna w rozważaniach była analiza treści materiałów źródłowych oraz metoda porównawcza, które pozwoliły zweryfikować tezę o ograniczonych możliwościach osiągnięcia pełnego sukcesu w tym zakresie. Nie oznacza to jednak, że koncepcja zbudowania międzypokoleniowego pomostu, w ramach którego następuje przekazanie współcześnie działającym w systemie bezpieczeństwa państwa orga-

nizacjom pozarządowym doświadczeń przymusowego wychodźstwa, nie może skutecznie wspierać procesu kształtowania w kolejnych pokoleniach odpowiedzialności za niepodległość państwa. W konkluzjach autor nie wyklucza ich wykorzystania przez inne, zmuszone z powodów politycznych do czasowego opuszczenia własnego kraju, środowiska emigracyjne.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo; organizacje pozarządowe; państwo; polityka; Polonia; wojsko

THE POTENTIAL OF THE CONTEMPORARY EMIGRATION INFLUENCE OF THE BRIGADE YOUTH CIRCLE "POGOŃ"

Summary

The article attempts to analyse the ideas behind the functioning of the military facilities of the Polish authorities in exile after the end of World War II on the example of the Brigade Youth Circle "Pogoń" and the possible usefulness of its experiences in the face of contemporary challenges and threats to the state security system. Particularly helpful in the following considerations was the content analysis of source materials and the comparative method, which made it possible to verify the thesis of the limited possibilities of achieving full success in this regard. This does not mean, however, that the concept of building an intergenerational bridge, through which the experience of forced exile is passed on to contemporary non-governmental organisations operating in the state security system, cannot effectively support the process of shaping responsibility for state independence in subsequent generations. In conclusions, the author does not exclude their use by other emigration circles, forced for political reasons to temporarily leave their own country.

Keywords: armed; non-governmental organisations; polish diaspora; politics; security; state